

Sorolla

Femenino plural

Sorolla

Femenino plural

Castellano	3
Valencià	7
English	11

Sorolla

Femenino plural

La exposición *Sorolla. Femenino plural* pretende poner de relieve la presencia de las mujeres en la obra del pintor. Lo primero que observamos es que esa presencia es abundante y variada, y que Sorolla fue un gran observador y admirador de las mujeres, naturalmente sensible a su gracia o su belleza, pero sobre todo a otras cualidades como la valentía o la fortaleza.

La vida de Sorolla coincidió con los inicios del movimiento feminista en España, pero este era todavía muy minoritario: las mujeres españolas tenían aún un nivel cultural muy bajo, pocas accedían a la educación secundaria, y la universidad les estuvo prácticamente vetada hasta 1910. En cuanto al derecho al voto, no se les reconocería hasta 1931 (Sorolla no lo conoció: había muerto en 1923).

Sorolla fue hombre de ideas liberales y mantuvo estrechas relaciones con la Institución Libre de Enseñanza, promotora de la instrucción femenina y defensora de la igualdad: en ella educó a sus hijas. Pero nunca fue un militante. Su obra recoge muchos de los estereotipos femeninos propios de su tiempo: ángeles del hogar, mujeres caídas, sencillas y trabajadoras mujeres del pueblo, elegantes burguesas y “modernas”; pero rara vez son solamente “tipos”: son personas individuales, de carne y hueso, y como tales Sorolla las trata siempre con respeto.

HISTORIA, MITOLOGÍA Y OTROS PRETEXTOS

La historia y la mitología han servido tradicionalmente a los artistas como pretexto para introducir los desnudos femeninos en sus obras; a las evocaciones del mundo antiguo o greco-romano, el Romanticismo añadió las fantasías orientales con sus harenes y odaliscas; estos temas eran todavía vigentes en la juventud de Sorolla, en la que se popularizó también el motivo de la modelo en el estudio del pintor.

Sorolla aprovecha esos argumentos para crear imágenes abiertamente sensuales, situadas en la Antigüedad clásica o un imaginario Oriente, pero a veces prescinde de escenografías y pinta sencillamente modelos. En su obra posterior los desnudos escasean, pero exhiben una extraordinaria maestría técnica.

MUJERES DEL PUEBLO

La aparición de las campesinas marca un hito importante en la obra de Sorolla. Retirado en la ciudad italiana de Asís por un tiempo, busca en solitario un estilo propio y lo encuentra en el naturalismo de la representación, sencilla y directa, de lo que tiene a su alrededor: las aldeanas en sus campos. Paralelamente se gana el sustento con cuadritos amables de escenas valencianas cuyas protagonistas responden a los estereotipos tradicionales de la mujer doméstica: devota, laboriosa y buena madre.

El realismo social irrumpe en su obra durante unos cortos pero intensos años (1892-1899). Su producción en esta tendencia va destinada a los grandes certámenes y es ambiciosa tanto técnicamente como en los temas escogidos; *Trata de blancas* aborda el tema de las mujeres “caídas”, pero lo hace con una mirada compasiva, insinuando la penosa condición de estas mujeres obligadas por la miseria a ejercer su oficio.

TRABAJADORAS Y MADRES

Las principales heroínas populares de Sorolla serán las pescadoras valencianas, vigilando a sus chiquillos en la playa o esperando la llegada de las barcas para ir a vender la pesca del día. La dureza de sus vidas se adivina en la tensión de esas esperas, en el continuo cargar con los niños en brazos además de los cestos de pescado, o en la extrema juventud con que vemos a algunas incorporarse al trabajo, pero la fuerza benéfica del sol suaviza los aspectos más sombríos: ellas aparecen siempre como figuras fuertes, dignas. Mujeres de otras regiones aparecen también en sus cuadros, afanadas en sus tareas, cuidando a sus hijos o simplemente posando, siempre envueltas por el pintor en una mirada admirativa.

ELEGANTES Y MODERNAS

En la época de Sorolla, pocas mujeres podían aspirar a una independencia cómoda; si no tenían una fortuna propia solo podrían disponer hasta cierto punto de su vida mediante una voz excepcional, talento escénico o alguna otra cualidad extraordinaria.

Sorolla se hizo pronto con una clientela escogida entre la alta sociedad. Retrató a burguesas o aristócratas elegantes en cuadros refinados en los que el vestido compite en protagonismo con la propia modelo. Pero también fue requerido por esas mujeres que en su tiempo aspiraban decididamente a ser “modernas”: algunas solamente en lo externo, en su peinado y vestuario (y Sorolla tenía un gran instinto para la moda), otras por su educación y cultura, y otras por sus profesiones artísticas: actrices o cantantes cuya fama y riqueza les permitía una libertad inalcanzable para las demás.

ESCENAS FAMILIARES

Sorolla se sirvió con frecuencia de las mujeres de su familia como modelos, tanto para hacerles retratos formales como para incluirlas en escenas cotidianas en las cuales actúan de meras figurantes, a veces sin rostro o incluso de espaldas: ellas siempre están disponibles para sus pinceles.

Clotilde, su mujer, es la protagonista más frecuente de estas escenas. Su temprano noviazgo y feliz matrimonio con Sorolla contribuyeron a crear un ambiente de estabilidad alrededor del pintor que sin duda facilitó su trabajo, y el hecho de que ella fuera una mujer inteligente y sensata estimuló seguramente la admiración de Sorolla por las mujeres en general.

Una «mujer del pintor» que asumió con total convicción el papel que la tradición le dictaba y lo llevó a sus últimas consecuencias creando el Museo Sorolla.

Sorolla

Femení plural

L'exposició *Sorolla. Femení plural* pretén posar en relleu la presència de les dones en l'obra del pintor. El primer que observem és que eixa presència és abundant i variada, i que Sorolla va ser un gran observador i admirador de les dones, naturalment sensible a la seua gràcia o la seua bellesa, però sobretot a altres qualitats com la valentia o la fortalesa.

La vida de Sorolla va coincidir amb els inicis del moviment feminista a Espanya, tot i que aquest era encara molt minoritari: les dones espanyoles tenien encara un nivell cultural molt baix, poques accedien a l'educació secundària, i la universitat els va estar pràcticament vetada fins a 1910. Quant al dret al vot, no se'ls reconeixeria fins a 1931 (Sorolla no el va conèixer: havia mort en 1923).

Sorolla va ser home d'idees liberals i va mantindre estretes relacions amb la Institució Lliure d'Ensenyament, promotora de la instrucció femenina i defensora de la igualtat: en ella va educar a les seues pròpies filles. Però mai va ser un militant. La seua obra recull molts dels estereotips femenins propis del seu temps: àngels de la llar, dones caigudes, senzilles i treballadores dones del poble, elegants burgeses i “modernes”; però rares vegades són solament “tipus”: són persones individuals, de carn i os, i consegüentment Sorolla les tracta sempre amb respecte.

HISTÒRIA, MITOLOGIA I ALTRES PRETEXTOS

La història i la mitologia han servit tradicionalment als artistes com a pretext per a introduir els nus femenins en les seues obres; a les evocacions del món antic o grecoromà, el Romanticisme va afegir les fantasies orientals amb els seus harems i odalisques; aquests temes eren encara vigents en la joventut de Sorolla, en la qual es va popularitzar també el motiu de la model en l'estudi del pintor.

Sorolla aprofita eixos arguments per a crear imatges obertament sensuals, situades en l'Antiguitat clàssica o un imaginari Orient, però a vegades prescindeix d'escenografies i pinta senzillament models. En la seua obra posterior els nus escassegen però exhibeixen un extraordinari mestratge tècnic.

DONES DEL POBLE

L'aparició de les llauradores marca una fita important en l'obra de Sorolla. Retirat a la ciutat italiana d'Assís per un temps, cerca en solitari un estil propi i el troba en el naturalisme de la representació, senzilla i directa, del que té al seu voltant: les vilatanes en els seus camps. Paral·lelament es guanya el manteniment amb quadrets amables d'escenes valencianes les protagonistes de les quals responen als estereotips tradicionals de la dona domèstica: devota, laboriosa i bona.

El realisme social irromp en la seua obra durant uns curt però intensos anys (1892-1899). La seua producció en aquesta tendència va destinada als grans certàmens i és ambiciosa tant tècnicament com en els temes triats; *Tràfic de blanques* aborda el tema de les dones “caigudes”, però ho fa amb una mirada compassiva, insinuant la penosa condició d'aquestes dones obligades per la misèria a exercir el seu ofici.

TREBALLADORES I MARES

Les principals heroïnes populars de Sorolla seran les pescadores valencianes, vigilant els seus xiquets a la platja o esperant l'arribada de les barques per a anar a vendre la pesca del dia. La duresa de les seues vides s'endevina en la tensió d'eixes esperes, en el continu carregar amb els xiquets en braços a més dels cistells de peix, o en l'extrema joventut amb què veiem a algunes incorporar-se al treball, però la força benèfica del sol suavitza els aspectes més ombrívols: elles apareixen sempre com a figures fortes, dignes. Dones d'altres regions apareixen també en els seus quadres, maldades per les seues tasques, cuidant els seus fills o simplement posant, sempre embolicades pel pintor en una mirada admirativa.

ELEGANTS I MODERNES

En l'època de Sorolla, poques dones podien aspirar a una independència còmoda; si no tenien una fortuna pròpia només podrien disposar fins a cert punt de la seua vida mitjançant una veu excepcional, talent escènic o alguna altra qualitat extraordinària.

Sorolla es va fer prompte amb una clientela triada entre l'alta societat. Va retratar a burgeses o aristòcrates elegants en quadres refinats en els quals el vestit competeix en protagonisme amb la pròpia model. Però també va ser requerit per eixes dones que en el seu temps aspiraven decididament a ser “modernes”: algunes solament en l'extern, en el seu pentinat i vestuari (i Sorolla tenia un gran instint per a la moda), unes altres per la seua educació i cultura, i altres per les seues professions artístiques: actrius o cantants la fama i la riquesa de les quals els permetia una llibertat inassolible per a la resta.

ESCENES FAMILIARS

Sorolla es va servir amb freqüència de les dones de la seua família com a models, tant per a fer-les retrats formals com per a incloure-les en escenes quotidianes en les quals actuen de meres figurants, a vegades sense rostre o fins i tot d'esquena: elles sempre estan disponibles per als seus pinzells.

Clotilde, la seua dona, és la protagonista més freqüent d'aquestes escenes. El seu primerenc festeig i felix matrimoni amb Sorolla van contribuir a crear un ambient d'estabilitat al voltant del pintor que sens dubte va facilitar el seu treball, i el fet que ella fóra una dona intel·ligent i assenyada va estimular segurament l'admiració de Sorolla per les dones en general.

Una «dona del pintor» que va assumir amb total convicció el paper que la tradició li dictava i el va portar a les seues últimes conseqüències creant el Museu Sorolla.

Sorolla

Feminine plural

The exhibition *Sorolla. Feminine plural* aims to place the emphasis on the presence of women in the painter's work. The first thing to be observed is that this presence is an extensive and varied one and that Sorolla was a great observer and admirer of women, naturally sensitive to their grace and beauty but above all to other qualities such as courage and strength.

Sorolla's life coincided with the start of the feminist movement in Spain but this was still a very limited initiative: the educational level of Spanish women remained very low and few had access to secondary school, while attending university was almost impossible until 1910. The right to vote was not granted until 1931, thus not in the lifetime of Sorolla who had died in 1923.

Sorolla was a man of liberal ideas who had close connections with the Institución Libre de Enseñanza [Independent Teaching Institute], which promoted education for women and championed equality. The artist's own daughters were pupils there. However, Sorolla was never a militant. His work features many of the female stereotypes typical of his day: women as "angels of the hearth", fallen women, simple working village women, and elegant middle-class and "modern" ones. Nonetheless, they are rarely mere "types" but rather individuals of flesh and blood and as such the artist always treated them with respect.

HISTORY, MYTHOLOGY AND OTHER PRETEXTS

History and mythology had traditionally served artists as pretexts for including female nudes in their works. In addition to evocations of the classical or Graeco-Roman world, the Romantic movement introduced Oriental fantasies with its harems and odalisques. These themes still prevailed in Sorolla's youth, when the theme of the model in the painter's studio also became popular.

Sorolla made use of these subjects to create overtly sensual images set in classical antiquity or an imaginary Orient. In some cases, however, he omitted any setting and simply painted models. His later work includes fewer nudes but ones of remarkable technical mastery.

HUMBLE WOMEN

The introduction of peasant women marked an important moment in Sorolla's work. During a quiet period in the Italian city of Assisi he evolved his own individual style, finding it in the naturalism of a simple and direct depiction of what lay around him: the village women in their fields. At the same time he earned a living from painting pleasing, small Valencian scenes with figures that reflect the traditional stereotypes of domestic women: devout, hard working and good mothers.

Social realism made its appearance in Sorolla's work during a short but intense period (1892-99). His output of this type was painted for entry in the major competitions and salons and is ambitious in terms of both technique and chosen themes: *White Slave Trade* focuses on the issue of "fallen" women but with a compassionate gaze, suggesting the sad plight of these women forced into prostitution by poverty.

WORKING WOMEN AND MOTHERS

It was Valencian fisherwomen who became Sorolla's principal working-class heroines, depicted watching over their children on the beach or waiting for the arrival of the boats in order to sell the daily catch. The harshness of their lives is evident in the tension of their waiting, the constant activity of carrying both their children and the baskets of fish and the very young age at which we see some of them starting this work. Nonetheless, the beneficial strength of the sun softens the darkest aspects and these women are always shown as strong, dignified figures. Women from other regions of Spain also appear in the artist's paintings, engaged in their tasks, looking after their children or simply posing, all enveloped in the painter's admiring gaze.

ELEGANT, MODERN WOMEN

In Sorolla's day few women could aspire to comfortable independence. Without a personal fortune they could only control their own lives up to a certain point by having an exceptional voice, acting talent or another outstanding ability.

Sorolla soon gained a select clientele among high society. He portrayed elegant middle-class women and aristocrats in refined works in which the sitter's dress competes in importance with the model herself. He was also in demand from women who clearly aspired to be "modern" in the context of the time: some only externally in terms of their hairstyle and clothes (Sorolla had a great instinct for fashion), others through their education and culture and others due to their artistic professions; actresses and singers whose fame and wealth permitted them a degree of freedom not available to the rest.

FAMILY SCENES

Sorolla often used the women in his family as models, both for his formal portraits of them and for inclusion in everyday scenes in which they functioned as mere extras, sometimes without a face or even seen from behind. They were of course always available for depiction by him.

The artist's wife Clotilde is the most frequent subject of these scenes. Their early engagement and happy marriage brought Sorolla an atmosphere of stability that undoubtedly facilitated his work, while the fact that Clotilde was an intelligent and sensible woman very probably encouraged his admiration for women in general.

Clotilde was thus a "painter's wife" who assumed the role that tradition assigned to her with complete conviction, taking it to its ultimate consequences with her creation of the Museo Sorolla.

Plaza Tetuán, 23. València
www.fundacionbancaja.es

ORGANIZAN

MUSEO SOROLLA

COLABORA

Bankia